

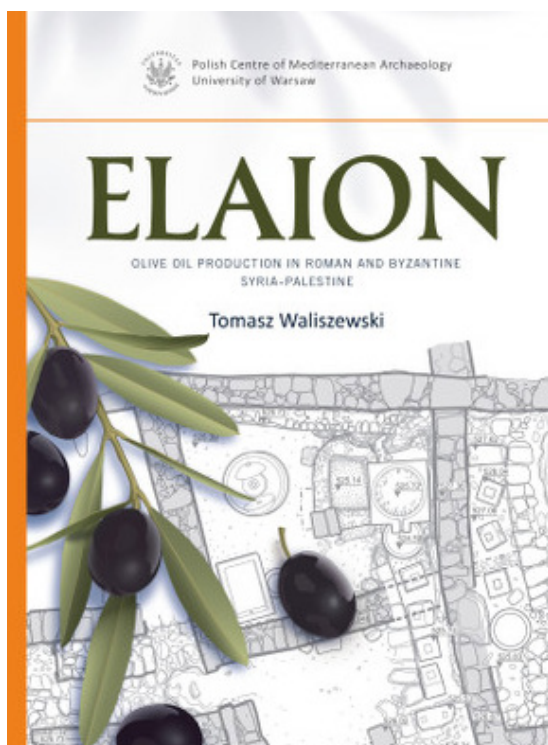
Agnieszka Tomas

Elaion. Despre producția uleiului de măsline în Syro-Palestina romană și timpuriu bizantină... dar nu numai

Elaion. On the Olive Oil Production in the Roman and Early Byzantine Syria-Palestine and... more

Uleiul de măsline este menționat de peste 20 de ori în Biblie: nu doar ca produs alimentar, ci și ca simbol al Sfântului Duh, produs medical sau pentru ungerea regilor. Syro-Palestina era faimoasă pentru numeroasele sale varietăți de ulei de măsline, însă oleocultura constituia o componentă importantă a economiei Antichității și nu doar în Orientul Mijlociu. Monografia lui Tomasz Waliszewski realizează un studiu comprehensiv privitor la locul pe care cultura de măsline și uleiul de măsline îl ocupa în Syro-Palestina romană și bizantină, subiectul fiind explorat în contexte de mediu, tehnologice, sociale și, acolo unde este posibil, economice, foarte adesea extinzând analiza pe spații geografice mai extinse.

Monografia cuprinde șase capitole, precedate de un cuvânt înainte și o introducere, închizându-se cu un catalog selectiv al preselor de ulei din epocile elenistică, romană, bizantină și timpuriu-islamică și, respective, cu două appendix-uri. Încă din primele rânduri ale introducerii, atenția cititorului este captată de câteva statistici și, respectiv, clarificări ale contextului geografic și cronologic. Perioada romană, cu precădere cea târzie – ne spune autorul – a cunoscut o serie de perfecționări tehnologice, iar analiza progresului tehnologic constituie o parte importantă a analizei lui Waliszewski, care se focusează pe intervalul secolelor 3-9 d.Hr., deși datele centralizate provin din perioadele precedente: epoca elenistică sau chiar epocile bronzului și fierului. Primul capitol trece în revistă sursele studierii oleoculturii în regiunea evocată, debutând cu o prezentare comprehensivă a istoriei cercetărilor privind producția uleiului de măsline, cu semnalarea unor noi descoperiri și noi perspective de abordare, precum și cu stadiul cercetărilor privitoare la acest subiect în ansamblul Imperiului Roman (subcapitolul 1.1.). Fiecare provincie sau grup de provincii este analizată separat, cu trimiteri la cele mai importante sau mai recente studii, iar în unele cazuri, la o figură din text. Următorul subcapitol (1.2) panoramează dovezile literare, epigrafice și papirologice relative la producția de ulei de măsline în Siria-Palestina. În fine, în subcapitolul 1.3., cititorul este informat despre dovezile arheologice - săpături, inventare (și nu doar amfore!), surse iconografice, precum și date eco- și etnografice, așa cum sunt ele consemnate de călători (1.4.). Sintetizând, Waliszewski

prezintă în subcapitolul 1.5. și o evaluare critică succintă a surselor enumerate, binevenită pentru introducerea cititorului în complexitatea subiectului abordat. Intitulat „Biogeografia măslinului în mediul siro-palestinian”, capitolul secund reunește numeroase informații utile în ceea ce privește măslinul (2.1.), mediul acestuia (2.2), cultivarea, precum și condițiile siro-palestiniene de apă, sol și climă (2.3.). Această parte a cărții este deosebit de utilă pentru cercetătorii care se ocupă cu subiectul producției de ulei de măsline, dar și pentru cei care se ocupă cu geografia și culturile din Orientul Mijlociu. În particular, autorul își introduce cititorii în problemele trecute și actuale ale cultivării arborelui de măslin, enumerând și explicând pe larg soiurile și metodele de cultivare și de recoltare (2.4.). Prin capitolul terț, cititorul este introdus în aspectele tehnologice:

după o prezentare sumară a acesteia (3.1.), Waliszewski expune rezultatele cercetărilor relative la epocile bronzului și fierului (3.2), ca o introducere în aspectele tehnologice specifice epocii romane târzii (3.3): presele de ulei de măsline, instalațiile, prese cu șurub, greutăți și dispozitive de strivire, care au fost clasificate în treisprezece tipuri organizate cronologic; totodată au fost evaluate tradițiile care au influențat instalațiile, precum și procesul de fabricație, întreținere și repararea a acestora. Descoperirile repertoriale aici sunt prezentate în contextul arheologic și de mediu (3.4), excelent ilustrat cu hărți care prezintă relația dintre condițiile de mediu și artefactele antice. Ultima parte a capitolului trei constituie o pregătire a problematicei următorului – capitolul patru, care se axează pe evaluarea contextului social și economic al producției de ulei de măsline. Aici, cititorul primește cincizeci și două pagini despre producătorii (4.1), logistica de distribuție (4.2), modelele de comerț (4.3), consum (4.4), precum și de mediul economic din Siria-Palestina (4.5), salutară fiind preocuparea autorului de a stabili modele economice pentru producție și distribuție, care vor fi evocate în concluziile din capitolul cinci. În ceea ce privește capitolul șase, acesta propune o depășire a subiectului principal al investigației, evaluând, sintetic, producția de ulei de măsline în Levantul medieval. Deși scurt, acest capitol este foarte util pentru înțelegerea procesului de preluare a tradiției, indicând totodată și direcția unei extinderi ulterioare a cercetării, considerată ”departe de a fi mulțumitoare”. Textul de bază se încheie la pagina 339, dar aceasta nu înseamnă că partea rămasă a cărții nu este interesantă. Hărțile pregătite de autor sunt clare, frumoase sub aspect grafic și bine concepute – majoritatea lor prezentând locațiile instalațiilor descoperite în Siria-Palestina, precum și alte date evocate: presele de vin din regiunea Tel Bet-Şemeş, planul

Palmyrei ș.a. Un catalog descriptive al preselor de ulei de măsline reunește planuri, figuri și fotografii, iar în unele cazuri, reconstituiri, încheindu-se cu o listă a instalațiilor excluse, care se dovedește a fi un supliment critic foarte util. Apendicele I, intitulat „Tel Bet-Şemeş, Studiu regional de caz”, inventariază facilitățile descoperite în această regiune. Apendicele II prezintă analiza de laborator a mostrelor de piatră de la Chhîm din Liban (efectuate de Irena Koss și Kamila Zaleska). Deloc surprinzător, acest amplu studiu se încheie cu șaizeci de pagini de bibliografie (!) și câteva indicii foarte utile.

Este dificil să găsim părțile slabe ale acestei monografii. Cititorul primește poate mai mult decât se aștepta: un studiu care acoperă aproape toate aspectele legate de măsline și producția de ulei. Poate că tocmai abordarea amplă, holistică va fi considerată ca un defect al acestei cărți, bunăoară din perspectiva cercetătorilor cu specializare regională. Însă bibliografia și informațiile colectate sunt foarte utile, și nu pot fi tratate ca un element secundar al subiectului de bază. Cei preocupați de agricultura sau distribuirea de produse alimentare antice vor găsi cu siguranță ceva util pentru ei, chiar și în cazul în care uleiul de măsline nu este interesul lor principal. Subcapitolul dedicate geografiei transporturilor (4.2.3) nu dispune de o hartă a traseelor locale, iar subcapitolul privind sursele iconografice (1.3.3), foarte puține, după cum admite chiar autorul. În pofida acestor lacune periferice, nu credem că vom exagera apreciind că aranjamentul și structura cărții pot constitui un model pentru alte monografii de acest gen. Deloc în ultimul rând, semnalăm faptul că această carte își are propriul site (<http://www.elaion.uw.edu.pl/>), care este organizat ca o bază de date on-line a instalațiilor petroliere și a elementelor lor (cu hărți interactive și 1781 artefacte referitoare la instalațiile oleaginoase, din 932 de situri din Orientul Mijlociu, conținând date cronologice, tipologice și bibliografice), ce atestă un mileniu de cultivare ulei de măsline și producția de petrol în Mediterana de Est.

Tomasz Waliszewski este un cercetător îndeaproape familiarizat cu arheologia din Orientul Mijlociu, care a efectuat investigații în Egipt, Iordania, Siria și Liban. Este membru al Dumbarton Oaks și Fundației Fulbright, membru asociat al UMR 8167 Orient et Méditerranée (CNRS-Université Paris 1 Panthéon Sorbonne) și director al Centrului Polonez de Arheologie Mediteraneană de pe lângă Universitatea din Varșovia.

Tomasz Waliszewski, Elaion. Olive Oil Production in Roman and Byzantine Syria-Palestine, Polish Archaeology in the Mediterranean. Monograph Series volume 6, Warszawa 2014: Polish Centre of Mediterranean Archaeology, University of Warsaw, 632 pp., 237 figures, 22 colour maps, indices. ISBN 978-83-235-1345-2.